

Prøver - Evaluering – Undervisning

Samfundsfag

Maj-juni 2007

Forord

Det er blevet en fast tradition, at der udarbejdes PEU-hæfter for de fag, som afsluttes med en prøve. Dette gælder med skoleåret 2006/07 nu også samfundsfag. Evalueringen sker ud fra et ønske om at tegne et samlet billede af årets prøve i faget. Herved kan de erfaringer, der er indhentet gennem den skriftlige prøve, benyttes i forbindelse med tilrettelæggelsen af de mundtlige prøver og i tilrettelæggelsen af den daglige undervisning, idet resultaterne fra prøven giver et rids af fagets habitus.

Da prøven i samfundsfag i skoleåret 2007/08 er mundtlig, har Skolestyrelsen valgt at afslutte hæftet med afsnittet ”På vej mod den mundtlige prøve”. Styrelsen vil samtidig benytte lejligheden til at sige mange tak for indsatsen og samarbejdet til de beskikkede censorer og til deltagerne på den net-baserede censorkonference.

I alt aflagde 13135 elever prøve i samfundsfag – heraf 751 en mundtlig prøve. Det må konstateres, at det især var private skoler, der indstillede til mundtlig prøve. Ifølge principperne for prøvefag til udtræk deltog cirka 1/5 af landets 9. klasser således i FSA i samfundsfag den 12. maj 2007.

Til grund for redegørelsen om erfaringerne med afholdelse af afgangsprøve i samfundsfag ligger rækken af censorrapporter indsendt til ministeriet af de beskikkede censorer, essensen af de drøftelser, der har været på en lukket SkoleKomkonference for beskikkede censorer i foråret/sommeren 2007 samt de overvejelser og kommentarer, som Skolestyrelsen har modtaget fra forskelligt hold.

Det forberedende arbejde

I begyndelsen af skoleåret 2006/07 nedsatte Skolestyrelsen en opgavekommission, der i samarbejde med fagkonsulenten stod for styrelsens udsendelse af prøvevejledninger og – oplæg. I løbet af efteråret udsendtes vejledning for den skriftlige prøve og i tillæg hertil et sæt vejledende opgaver, som de kunne komme til at se ud ved den skriftlige prøve. Derved havde lærerne gennem det meste af

skoleåret mulighed for at orientere sig i materialet og gøre eleverne fortrolige med den nye prøveform. I slutningen af februar 2007 udsendte ministeriet så yderligere eksempel på et opgavesæt.

I løbet af efteråret 2006 og foråret 2007 afholdt medlemmer af opgavekommissionen en række CfU-arrangerede kurser om den forestående prøve. På kurserne drøftedes bl.a. prøveoplæg og elevbesvarelser, og kursisternes respons indgik som nævnt ovenfor i opgavekommissionens videre arbejde med prøvesættene.

På Skolestyrelsens initiativ afholdtes to kurser i henholdsvis København og Vejle for de beskikkede censorer. Derudover oprettedes en lukket konference på Skolekom.dk, hvor de beskikkede censorer indbyrdes og med kommissionsmedlemmerne kunne drøfte generelle problemstillinger i forbindelse med bedømmelsen af elevbesvarelserne.

Som en håndsrækning til såvel de beskikkede som de kommunale censorer udsendte Skolestyrelsen desuden umiddelbart efter prøvedatoen (d.11. maj 2007) en rettevejledning, hvor opgavekommissionen redegjorde for overvejelserne bag de enkelte prøveoplæg og deres relation til fagets slutmål (se www.skolestyrelsen.dk). Endelig lå der til brug for bedømmelsen af elevpræstationerne på styrelsens hjemmeside en beskrivelse af besvarelsernes relation til den gældende karakterskala.

Principper for prøvens indhold og opbygning

På baggrund af bekendtgørelsen, der angav, hvad der skulle prøves i, prøvevejledningen og de ovenfor omtalte overvejelser og indhentede erfaringer blev følgende principper lagt til grund for udarbejdelsen af prøvesættene i samfundsfag:

- Den skriftlige prøve i samfundsfag var en prøve inden for fagets slutmål og havde det sigte, at eleven viste sin faglige indsigt i samfundsfag.
- Prøveoplæggene blev udarbejdet, så de relaterede sig til fagets trinmål.
- Samlet skulle prøvesættets tre prøveoplæg være bredt dækkende for fagets slutmål med dets fire kundskabs- og færdighedsområder.
- Til prøven skulle eleven vælge at besvare et af tre prøveoplæg.

- Hvert prøveoplæg lagde op til, at eleven kunne inddrage aspekter af fagets kundskabs- og færdighedsområder. Opgaverne i oplægget skulle rumme stof fra mere end ét af fagets kundskabsområder.
- Hvert prøveoplæg indeholdt mindst to kilder. Det blev tilstræbt, at hvert oplæg både rummede kilder i form af tekster, billeder og/eller statistikker
- Hvert prøveoplæg indeholdt et sæt af åbne nummererede spørgsmål, der gav eleven mulighed for i sin besvarelse at inddrage relevant viden om samfundsforhold, analysere, fortolke og anvende kilder og anvende faglige begreber.
- Spørgsmålene var udformet efter følgende taksonomi:
 - o Spørgsmål, hvor eleven i sin besvarelse skulle uddrage bestemte elementer af kilderne og sammenstille disse.
 - o Spørgsmål, der lagde op til en analyse og fortolkning af kilderne
 - o Spørgsmål, hvor eleven anvendte kilderne og inddrog relevant viden om samfundsforhold
 - o Spørgsmål, der lagde op til, at eleven demonstrerede, hvordan han eller hun kunne karakterisere indholdet i kilderne under anvendelse af faglige begreber.
 - o Spørgsmål, der gav eleven mulighed for at demonstrere, hvordan han eller hun var i stand til at perspektivere indhold og temaer i kilderne til samfundsmæssige forhold og sammenhænge på baggrund af den gennemførte undervisning og eget og andres hverdagsliv.

Gennemgang af de enkelte prøveoplæg ved FSA, maj 2007

1 Ytringsfrihed og demokrati

Prøveoplægget blev indledt med en kort afklaring af begrebet ytringsfrihed samt antydninger af de samfundsmæssige problemstillinger ytringsfrihed kan give anledning til.

Oplægget indeholdt fire kilder – alle i form af tekster:

Kilde 1: uddrag af en artikel fra Amnesty Internationals hjemmeside.

Kilde 2: straffelovens §§ 266b og 267

Kilde 3: Grundlovens § 77

Kilde 4: uddrag fra Danmarks Radio om arto.dk

I oplægget var der tre spørgsmål, der lagde op til, at eleven i sin besvarelse:

- analyserede, fortolkede og anvendte kilderne
- inddrog relevant viden om samfundsforhold ved bl.a. at fortælle om baggrunden for lovgivningen om ytringsfrihed.
- på baggrund af sin faglige indsigt tog stilling til den danske lovgivning om ytringsfrihed.

2 Rådet for Større Færdselssikkerhed om unge og trafik

Prøveoplægget indeholdt tre kilder, som handlede om unges trafikkultur. Alle kilder var fra Rådet for Større Færdselssikkerheds hjemmeside.

I oplægget var der tre spørgsmål, der lagde op til, at eleven i sin besvarelse

- analyserede de to første kilder for informationer om unges adfærd i trafikken
- inddrog relevant viden om samfundsforhold til at forklare unges – og specifikt unge mænds adfærd i trafikken
- på baggrund af sin faglige indsigt og med støtte fra den sidste kilde formulerede løsningsforslag.

3 Hvad vil vi med vores velfærdssamfund

Prøveoplægget indeholdt to kilder, der diskutererede velfærdssamfundet:

Kilde 1: et let sprogligt bearbejdet uddrag fra Venstres Ungdoms hjemmeside

Kilde 2: et uddrag fra Finansministeriets hjemmeside. Desuden indeholdt kilden en kurve fra Velfærdskommissionen, der viste udviklingen i arbejdsstyrken frem mod år 2040.

I oplægget var der tre spørgsmål, der lagde op til, at eleven i sin besvarelse

- analyserede kilde 1 med henblik på ophavsmandens syn på velfærdssamfundet
- analyserede, fortolkede og anvendte kilde 2 samt inddrog relevant viden om samfundsforhold ved at beskrive udviklingen i den danske arbejdsstyrke og forklare denne udviklings konsekvenser for dansk økonomi
- på baggrund af sin faglige indsigt tog stilling til forskellige scenarier for det danske velfærdssamfund.

Spørgsmålene til de enkelte prøveoplæg gav således eleverne mulighed for at inddrage flere aspekter fra de fire kundskabs- og færdighedsområder fra trinmålene efter 9. klasse, ligesom prøveoplægget som sådan var inden for de tilsvarende områder i slutmålene. Samlet var prøveoplæggene i prøvesættet dækkende for hovedparten af slutmålene.

Hovedkonklusioner

Prøvekommissionens analyser og drøftelser på baggrund af elevbesvarelserne og udarbejdelse af prøvesættene, tilbagemeldinger fra diverse kurser, henvendelser til Undervisningsministeriet samt ikke mindst censorrapporterne giver grundlag for nedenstående karakteristikker:

- Holdningen til den skriftlige prøveform er ikke entydig. De fleste giver dog på forskellig vis udtryk for, at det er en svær genre, som eleverne ikke er fortrolige med. Det afføder spørgsmålet om, hvorvidt det skriftlige ræsonnement med de kvaliteter, der ligger her, i tilstrækkeligt omfang er til stede i undervisningen. Samtidig peger det på det åbenbare forhold, at prøven i faget var ny. En enkelt censor gav da også udtryk for, at han gerne ville have haft mulighed for at afprøve den skriftlige form et år mere. Få udtaler sig eksplicit om den mundtlige form (hvad der heller ikke spørges til i censorrapporten). Et markant udsagn vedrørende den mundtlige prøveform er: "Samfundsfag er et fag, hvor der diskuteres mundtligt i den daglige undervisning, og derfor skal prøven også reflektere dette." En enkelt har også været censor ved en mundtlig prøve og udtrykker tilfredshed med denne form. Meget peger med andre ord på, at den mundtlige prøve i samfundsfag anses som mere i tråd med fagets tradition end den skriftlige. Dette indtryk deles desuden af opgavekommissionen samt de drøftelser dens medlemmer har haft og overværet på kurser blandt lærere i faget.
- Næsten alle censorer anfører med forskellige formuleringer, at elevernes samfundsfaglige viden generelt er svagt funderet. De fleste censorer udtrykker sig om, at eleverne mangler færdigheder i at analysere, fortolke og anvende faglige begreber – herunder sammenstille kilder, som flere prøveoplæg lægger op til. Noget peger med andre ord på, at elevernes færdigheder i faglig læsning ikke matcher de faglige forventninger, som disse fremgår af Fælles Mål og af prøvekravene.

- Den generelle tilfredshed med prøvesættet er knyttet til, hvad de enkelte oplæg tilsigter at evaluere i relation til trin- og slutmål. Enkelte censorer giver udtryk for, at rammerne for samfundsfagsundervisningen ikke har gjort det muligt, at eleverne fik dette tilsigtede udbytte af undervisningen. Sådanne udsagn kan blandt andet basere sig på antagelser om, at tallet på skolerne ligger under det af Undervisningsministeriet vejledende og at der ikke har været tilstrækkelig adgang til materialekonti.
- Billedet af elevernes generelle svage faglige niveau skal dog modificeres med markante forskelle på hvordan samfundsfag prioriteres fra skole (klasse) til skole (klasse). Det fremgår af karaktergennemsnittet og formuleres eksplicit af en stor del af censorerne (fx ”Det er dog tydeligt, at der er hele klasser som ganske enkelt ikke besidder et acceptabelt fagligt niveau, hvorfor de analytiske og perspektiverende krav til besvarelsen er udeladt.”).
- Prøveoplæggene vurderes som velegnede til at give eleverne mulighed for at demonstrere kundskaber og færdigheder inden for elementerne, der indgår i en helhedsvurdering af elevbesvarelsen:
 - inddrage relevant viden om samfundsforhold,
 - analysere, fortolke og anvende kilder og
 - anvende faglige begreber.
- Prøveoplæggene fra den skriftlige prøve kan derfor bruges som udgangspunkt og inspirationskilde for udarbejdelse af prøveoplæg til den mundtlige prøve.

Kommentarer til det samlede prøvesæt og til de enkelte prøveoplæg

De fleste elever har – som de skulle – besvaret et prøveoplæg. Et lidt for stort mindretal – skønsmæssigt 2-3 % - har besvaret alle tre oplæg.

De beskikkede censorer bedømte hver mellem 110 og 496 elevbesvarelser. I gennemsnit bedømte hver beskikket censor 300 elevbesvarelser. Ved indsendelsen af censorrapporterne var 0,3 % af elevbesvarelserne på skolelederens anmodning gjort til genstand for genbedømmelse. Dette antal er

påfaldende lavt og er antageligt reelt højere, idet skolelederne kan have anmodet om genbedømmelse efter censorrapporternes indsendelse. Skulle dette være tilfældet peger det lave antal henvendelser Skolestyrelsen har haft desangående sammen med det lave tal genbedømmelser dog alligevel på en vis konsensus om vurderingskriterier. Det skal i den sammenhæng tilføjes, at der er markante forskelle på, hvor mange besvarelser den enkelte beskikkede censor har haft til genbedømmelse. De fleste har ingen og det største antal er 10 på tidspunktet for indsendelse af censorrapporterne.

Nedenstående viser den procentvise fordeling mellem prøveoplæggene, som eleverne valgte at besvare. I opgørelsen er der ikke taget hensyn til variationen i antallet af elevbesvarelser, der har ligget til grund for censorernes oplysning, da denne variation kun påvirker opgørelsen marginalt (men resulterer dog i summen 99,4 % herunder):

1 Ytringsfrihed og demokrati: 39,7

2 Rådet for Større Færdselssikkerhed om unge og trafik: 52,3

3 Hvad vil vi med vores velfærdssamfund?: 7,4

Den ulige fordeling med en markant overvægt af valg af oplæg 2 og ganske få, der valgte oplæg 3, er gennemgående i alle censorrapporter. Der gives blandt andet følgende forklaringer på denne fordeling:

- Oplæg 2 (Rådet for Større Færdselssikkerhed om unge og trafik) så umiddelbart lettest ud og tiltalte derfor de fagligt ”svagere” elever.
- Mediernes fokusering på unge og trafik.
- Oplæg 3 indeholdt flest faglige udfordringer, som kun få elever ønskede at tage op. Enkelte censorer mener dog, at oplægget er for svært.
- At mange elever valgte at besvare oplæg 1 (Ytringsfrihed og demokrati) tilskrives debatten om ytringsfrihed i forbindelse med Muhammedkrisen.
- En censor mente ”realistisk”, at de to første oplæg ”... rammer godt i forhold til, hvordan undervisningen rent faktisk foregår, mens den sidste fagligt er i overensstemmelse med Fælles Mål ...”

Som nævnt har flere censorer forbehold i forhold til oplæg 2 og dets egnethed i forbindelse med prøven i samfundsfag. Det må dog konstateres, at selv om karaktergennemsnittet for elever, der har

valgt at besvare dette oplæg, ligger lavere end det totale gennemsnit, er forskellen ikke stor. Oplæg 3, som af censorerne vurderes som det oplæg, der rummer flest faglige udfordringer, har kun få elever givet sig i kast med. Til gengæld resulterede det i en bedømmelse, der er markant højere end gennemsnittet.

Prøvesættet – såvel kilder som spørgsmål - vurderes generelt positivt af censorerne. Flere mener dog, at eleverne tilsyneladende opfattede prøven som en slags skriftlig fremstilling i dansk. Desuagtet kan der alligevel konstateres markante forskelle i de udfordringer, som de forskellige oplæg kan give. Således mener de fleste censorer, at det er begrænset, hvilken faglig indsigt oplæg 2 (Rådet for Større Færdselssikkerhed om unge og trafik) giver eleverne anledning til at demonstrere. ("Det bliver hurtigt til en dansk stil eller en sludder for en sladder"). Til gengæld ser censorerne flere faglige udfordringer i oplæg 3 (Hvad vil vi med vores velfærdssamfund?). En enkelt censor mener dog, at oplægget "virker for svært".

At så forholdsvis få elever har valgt oplæg 3, underbygger det behov for styrkelse af kvaliteten af undervisningen i samfundsfag, som blev påpeget i "Rapport fra Udvalget til styrkelse af samfundsfag i folkeskolen" (UVM juni 2006)

På en skala fra 1-3 (1: "I meget høj grad", 2: "I tilfredsstillende grad", 3: "I mindre grad") blev censorerne bedt om at vurdere, hvordan de enkelte prøveoplæg gav eleverne mulighed for at demonstrere kundskaber og færdigheder inden for elementerne, der skulle indgå i helhedsvurderingen af elevbesvarelsen:

- inddrage relevant viden om samfundsforhold
- analysere, fortolke og anvende kilder
- anvende faglige begreber

Resultatet blev følgende:

1 Ytringsfrihed og demokrati: 1,7

2 Rådet for Større Færdselssikkerhed om unge og trafik: 2,4

3 Hvad vil vi med vores velfærdssamfund: 1,2

Det er således censorernes vurdering, at oplæg 2 ikke lever op til kravene. Vurderingen af oplæg 1 og især oplæg 3, indikerer, at strukturen og niveauet i disse prøveoplæg kan være inspiration ved udarbejdelsen af prøveoplæg ved den mundtlige prøve.

Det følgende er tendenser i censorernes bemærkninger på baggrund af elevbesvarelsener om de enkelte prøveoplægs spørgsmål og kilder. Det følgende er tendenser i censorernes bemærkninger på baggrund af elevbesvarelsener om de enkelte prøveoplægs spørgsmål og kilder. De giver blandt andet et fingerpeg om, hvor vigtig og svær en kunst det er at stille de spørgsmål, der kan gejlde eleverne på vej.

Vedr. 1 Ytringsfrihed og demokrati

Nogle elever misforstod spørgsmål 2b ("Hvilke grunde kan der være til, at der er lovgivning om ytringsfrihed").

Flere censorer anfører, at spørgsmål 3 ("... den danske lovgivning er for stram") var for upræcist. Mange elever opfattede derfor spørgsmålet som omhandlende lovgivningen i Danmark som sådan – og ikke kun lovgivningen vedrørende ytringsfrihed.

Vedr. 2 Rådet for Større Færdssikkerhed om unge og trafik

Flere censorer problematiserer oplægget, som tiltalte mange fagligt svagt funderede elever. Det er vurderingen, at oplægget ikke understøttede elevernes muligheder for at komme frem med det, de nu kunne, og deres besvarelsener endte i "en sludder for en sladder" og moralske udsagn. Oplægget kritiseres også for ikke at give tilstrækkelig mulighed for at anvende faglige begreber.

Flere censorer fremhæver, at eleverne havde vanskeligt ved at forstå kilde 2 – og en del sprang den over. En del elever refererede kilde 3, men brugte den ikke til refleksion

I spørgsmål 3 ("Hvad kan man gøre for at ændre unges uhensigtsmæssige adfærd i trafikken") undlod en del elever at inddrage "Fra politisk (lovgivernes) side". Det tilskrives elevernes manglende kendskab til, hvordan love vedtages i Danmark.

Vedr. 3 Hvad vil vi med vores velfærdssamfund?

Mange censorer udtrykker ros til niveauet og udfordringer i dette oplæg. Enkelte mener dog, at det er lidt for svært.

Kommentarer til prøve- og rettevejledning

I lighed med censorernes vurdering af de enkelte opgavers relevans for elevernes muligheder for at demonstrere erhvervede kundskaber og færdigheder, er de som en del af deres tilbagemelding til ministeriet også blevet bedt om vurdere nytteværdien af de af ministeriet udsendte prøve- og rettevejledninger. På en skala fra 1-3 (1: ”I meget høj grad”, 2: ”I tilfredsstillende grad”, 3: ”I mindre grad”) er resultatet følgende:

Prøvevejledningen: 1,9

Rettevejledningen: 1,8

Såvel prøve- som rettevejledning har dermed opfyldt deres funktion. Umiddelbart må dette siges at være et resultat, der peger på, at deres form og indhold har været både relevant og læsbart.

Eksempel på konkretisering af fagets slutmål kan læses på Skolestyrelsens hjemmeside under ”Rettevejledninger”.

På vej mod en mundtlig prøve

I januar 2007 blev det valgfrit for kommunerne og de frie grundskoler at vælge mellem en skriftlig og mundtlig prøve afgangsprøve i de humanistiske udtræksfag. Det betød, at man i de enkelte kommuner ved sommerterminen 2007 kunne vælge den mundtlige afgangsprøve, som et overvejende antal af interessenterne i det faglige miljø havde ønsket i forbindelse med lovens fremsættelse og vedtagelse. Nogle private skoler, men få kommuner, benyttede muligheden for at indstille til mundtlig afgangsprøve i samfundsfag. Dette kan i noget omfang bero på det forhold, at der på tidspunktet for aftalens indgåelse var cirka 1/3-del af skoleåret tilbage, hvorfor mange vel har vurderet, at der ikke var tilstrækkelig tid til at forberede tilrettelæggelsen af en mundtlig prøve, herunder at spore eleverne ind på den nye form. Faktuelt blev 751 elever udtrukket til mundtlig prøve og deres gennemsnitskarakter blev 8,2. Sammenholdt med gennemsnitsresultatet for den skriftlige prøve, som er 7,7 er der en halv karakters forskel. Hvad baggrunden herfor er svær at fastslå og lader sig på det nuværende grundlag ikke afdække. Det vil være interessant at følge udviklingen de kommende år – også i denne sammenhæng.

Ved slutningen af skoleåret 2006-07 besluttede ministeren sammen med forligskredsen, at afgangsprøven i samfundsfag fra skoleåret 2007/08 alene skal være mundtlig, sådan som den vedtagne lov rummer mulighed for. Dette imødekommer samtidig fagets tradition, de mange ønsker om mundtlig prøve, samt den indgående aftale mellem KL og DLF.

Denne ændring betyder, at det fremover er de enkelte lærere i faget, der skal udarbejde et antal prøveoplæg med spørgsmål og 1-3 kilder til deres elever, hvis klassen udtrækkes til afgangsprøve i faget.

Vejledningen for gennemførelse af en mundtlig afgangsprøve i samfundsfag blev udarbejdet i forbindelse med at denne prøveform blev mulig ultimo januar 2007 og har været tilgængelig på ministeriets hjemmeside siden februar 2007. Denne vejledning (se www.skolestyrelsen.dk) vil – med enkelte justeringer og præciseringer – også være gældende ved prøven i skoleåret 2007-08.

Grundlæggende er den faglige ramme for den mundtlige afgangsprøve den samme som ved den skriftlige. Noget nyt er blandt andet kravet om opgivelser. Samlet skal opgivelserne være dækkende for alle trinmål efter 9. klasse. Herudover kan materiale fra 8. klassetrin indgå. Opgivelserne skal være alsidigt sammensat med hensyn til valg af emner med problemstilling og med hensyn til de kilder, problemstillingerne har været belyst og undersøgt gennem. Opgivelserne skal ikke opgives med normalsidetel med videre, idet omfanget af de opgivne materialer – tekster og andre udtryksformer med videre – vil variere, afhængigt af

- den indbyrdes fordeling mellem disse
- hvorledes de er indgået i undervisningen
- deres karakter og sværhedsgrad.

I relation til det opgivne stof udarbejder læreren et antal prøveoplæg (for nærmere beskrivelser henvises til prøvevejledningen), som hver indeholder 1-3 kilder. Det enkelte oplægs omfang og antallet af spørgsmål skal dog være af en karakter så alle elever har mulighed for at arbejde det ordentligt igennem i løbet af deres 40 minutters forberedelsestid.

Det enkelte prøveoplæg med kilder og spørgsmål skal give eleven mulighed for at demonstrere sin faglige indsigt, der relaterer sig til alle af fagets fire kundskabs- og færdighedsområder. Det kan anbefales at udarbejde spørgsmålene efter den taksonomi, som blev benyttet ved den skriftlige prøve:

- Data og beskrivelse. Et spørgsmål, hvor eleven udleder noget centralt af oplæggets kilder.
- Forklaringer og fortolkninger. Et spørgsmål, som lægger op til, at eleven inddrager viden fra emner, der har været undervist i, samt anvender samfundsfaglige begreber.
- Vurderinger og perspektiveringer. Et spørgsmål, der giver eleverne mulighed for på et fagligt grundlag at drage analogier, sammenligninger osv. af relevante aspekter fra prøveoplægget til samfundsmæssige forhold og sammenhænge på baggrund af undervisningen og eget og andres hverdagsliv.

Grundlaget for nedenstående er prøvekommissionens overvejelser under arbejdet med de skriftlige prøvesæt, indlæg på de beskikkede censorers lukkede SkoleKomkonference, kommentarer fra afholdte kurser om prøven og ikke mindst tilbagemeldingerne i censorrapporterne. Overvejelserne kan reflekteres i forhold til den specifikke udarbejdelse af prøveoplæggene, men også generelt for elevernes forudsætninger og dermed om undervisningen i samfundsfag.

Spørgsmål i prøveoplæg:

Spørgsmålene skal gøre det muligt for eleverne at forberede sig til samtalen ved prøven. Spørgsmålene bør derfor være igangsættende og præcise, og derfor kun med fokus på ét aspekt. Undgå at sammenskrive flere spørgsmål i en sætning – og udarbejd i stedet underspørgsmål. Spørgsmålene skal opfattes som et sammenhørende sæt. Der skal altså være en logisk sammenhæng mellem dem. Der bør dog heller ikke være for mange spørgsmål – 3-4 må anses for passende.

Som nævnt var det en udfordring i den centralt stillede skriftlige prøve, at prøvespørgsmålene skulle være generelle, så de skulle kunne relateres til forskellige emner/temaer, der havde været undervist i. Denne kobling fra det almene til det konkrete viste sig at være vanskelig proces for mange elever. Modsat må man i de lærerstillede prøveoplæg undgå spørgsmål, der er for specifikke og lukkede, fx ved at de kun kan besvares ved, at eleven gengiver, hvad der står et bestemt sted i en grundbog. Det er således væsentligt, at spørgsmålene er åbne og lægger op til refleksion på baggrund af de vedlagte kilder og elevens tilegnede faglige indsigt.

Kilder i prøveoplæg:

I prøvesættet til den skriftlige prøve med trykte prøveoplæg var det naturligvis kun muligt at anvende tekster og billeder som kilder. Den mundtlige prøve udvider mulighederne. Her kan fx konkrete genstande, video- og lydclip anvendes som kilder – dog under forudsætning af, at de pågældende kildetyper også har været anvendt i undervisningen (jævnfør prøvevejledningen).

Man skal være opmærksom på sværhedsgraden af de tekstlige kilder. Det må ikke være læsbarheden i sig selv, der forhindrer eleven i at afkode indholdet. Som hovedregel bør de skriftlige kilder absolut ikke være vanskeligere, end de tekster eleverne ellers møder i deres undervisning. Har man til et prøveoplæg fundet en god, men lidt for svær kilde, kan en let sproglig bearbejdning anbefales. For en god ordens skyld bør det anføres ved kilden. Man kan naturligvis også anvende noter og ord-forklaringer. Mange noter vil dog ofte i sig selv gøre det vanskeligt for eleven at afkode kilden.

Prøvevejledningen angiver, at et prøveoplæg skal indeholde 1-3 kilder. Kildernes samlede omfang må dog ikke være større, end at eleverne i løbet af forberedelsestiden kan danne sig et overblik og ud fra spørgsmålene forholde sig til kilderne. Det samlede omfang af kilder i et prøveoplæg bør derfor ikke overstige det omfang, der var typisk i de skriftlige oplæg.

Elevernes forudsætninger/undervisningen:

Et gennemgående træk ved censorrapporterne er påpegningen af, at mange elevers viden om samfundsforhold, færdighed i at analysere kilder samt brug af samfundsfaglige begreber ikke i tilstrækkelig grad lever op til de krav, der kan udledes af slut- og trinmål. En særlig opmærksomhed på dette område i undervisningen synes derfor at være relevant.

Afrunding

Afslutningsvis er det positivt at konstatere, at fagets nye status som prøfefag har haft en god betydning. Dette indtryk bekræftes bl.a. ved antallet af positive tilbagemeldinger på indholdet af den skriftlige prøve, herunder at den rettede sig mod faget som helhed og ikke et mindre antal udvalgte mål. Det er samtidig meget positivt, at der parallelt med indførelsen af prøve i faget har kunnet konstateres en markant stigning i lærere, som deltager i faglige kurser, en øget opmærksomhed på hvilke kriterier lærere tildeles fag efter, stigning i antallet af lærere, som benytter faglige fora, et øget udbud af nye materialer til faget m.m.